

ЄС і Україна в умовах пандемії COVID-19

©Чугаєв О. А., 2020

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

За підтримки програми Еразмус+ Європейського Союзу в межах проекту Центру досконалості Жана Моне №611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CoE «Поглиблений розвиток європейських студій в Україні: міждисциплінарний підхід».

Підтримка Європейською Комісією створення цієї публікації не передбачає підтримку її змісту, який відображає думку тільки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, яка тут міститься.

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union within the Jean Monnet Centre of Excellence Project № 611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CoE “Advancing European Studies in Ukraine: Interdisciplinary Approach”.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Динаміка захворювань

- 2020 – COVID19 – основний фактор ризиків для світової економіки
- Близько 60 млн осіб захворіло, 1,4 млн померли (станом на листопад 2020 р.)

Країна	Частка серед випадків захворювання, %	Частка серед детальних випадків,%
США	19,7	18,9
Індія	16,9	10,1
Бразилія	11,2	12,9
Франція	3,6	3,2
Росія	3,5	2,4
Іспанія	2,6	3,1
Аргентина	2,5	2,7
Великобританія	2,4	3,9
Колумбія	2,3	2,6
Мексика	1,9	7,6
Італія	1,8	3,3
Перу	1,8	2,8
Південна Африка	1,5	1,6
Іран	1,4	3,1
Німеччина	1,4	0,9
Україна	1,0	0,7

Негативні наслідки

- безпосередні наслідки від хвороби;
 - непрямі втрати від вимушених обмежувальних заходів в країні;
 - непрямі втрати від скорочення світового попиту;
 - непрямі наслідки, пов'язані із невизначеністю майбутніх тенденцій і складністю планування економічної діяльності
-
- На початку епідемії основний вплив здійснює шок пропозиції, а потім до нього додається шок від скорочення платоспроможного попиту, Economic Commission for Latin America and the Caribbean (2020)
 - Зміна поведінки споживачів
 - Зменшення попиту на менш необхідні товари, і збільшення на необхідні, Barua (2020)
 - Короткострокові і довгострокові наслідки: релокалізація виробництва, регіоналізація, деглобалізація, Barua (2020), Pogorel (2020), Economic Commission for Latin America and the Caribbean (2020)

Динаміка економічних показників у 2 кв. 2020 р.

Країна	Зростання ВВП, %	Зростання експорту, %	Країна	Зростання ВВП, %	Зростання експорту, %
Австралія	-7	-18	Нідерланди	-8,5	-16
Аргентина	-16,2	-19	Німеччина	-9,8	-24
Бразилія	-9,7	-10	Південна Африка	-51	-37
Великобританія	-19,8	-20	Республіка Корея	-3,2	-22
Єврозона	-11,8	-24	Росія	-3,2	-32
Індія	-25,2		Саудівська Аравія	-4,9	-56
Індонезія	-4,19	-22	США	-31,4	-30
Іспанія	-17,8	-40	Туреччина	-11	-39
Італія	-13	-33	Франція	-13,7	-34
Канада	-11,5	-32	Швейцарія	-7,3	-6
Китай	11,7	1	Японія	-7,9	-24
Мексика	-17,1	-40	Україна	-9,9	-15

Джерело: динаміка ВВП (Trading Economics), інші показники – розрахунки автора за даними (Balance of Payments and International Investment Positions Statistics) у порівнянні з 2 кварталом 2019 р.

Галузеві тенденції виробництва в ЄС

- Виробництво в ЄС в травні – червні 2020 (Eurostat, 2020):
 - Найбільш постраждало:
 - інвестиційні товари
 - товари тривалого споживання
 - середньотехнологічна продукція
 - повітряний транспорт
 - послуги поселення і харчування
 - Відносно стійке:
 - товари поточного споживання
 - високотехнологічна продукція
 - інформаційно-телекомунікаційні послуги

Індекс стійкості торгівлі в умовах пандемії (IFTSP)

% ВВП (Data Center / UNCTADStat):

- **Стійкий експорт товарів (+):** продуктів харчування, олії; комп'ютерної, аудіо- та відеотехніки; медичного обладнання, фармацевтичних товарів, засобів косметики і гігієни (останній $\times 3$).
- **Стійкий експорт послуг (+):** телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних; аудіовізуальних і пов'язаних з ними.
- **Вразливий експорт товарів (-):** нафти і нафтопродуктів; руд, металів і металопродукції; виробів мистецтва, ювелірних і пов'язаних виробів; машин і транспортних засобів; цементу і пов'язаних будівельних матеріалів; друкованої продукції, офісної і канцелярської продукції; меблів; товарів для туризму; взуття.
- **Вразливий експорт послуг (-):** пасажирського транспорту, туристичних і будівельних.
- **Імпорт (-)** медичного обладнання, фармацевтичних товарів, засобів косметики і гігієни ($\times 3$).

Показники для верифікації

- Прогнозні дані за 2020 р. порівняно з 2019 р. (World Economic Outlook, жовтневий випуск):
 - зміна поточного рахунку, % ВВП (ΔCA);
 - економічне зростання, % (GDP);
 - зростання реальних обсягів експорту товарів та послуг, % (REGS).
- Фактичне зростання номінального експорту товарів та послуг в поточних цінах (CPEGS) у II кварталі 2020 р. порівняно з аналогічним періодом 2019 р. (розр. за даними Balance of Payments and International Investment Positions Statistics)

Кореляційна матриця

	IFTSP	ΔСА, % ВВП	GDP, % зростання	EGS, % зростання	СРЕGS, % зростання
IFTSP	1,00				
ΔСА, % ВВП	0,58	1,00			
GDP, % зростання	0,37	0,69	1,00		
EGS, % зростання	0,28	0,58	0,76	1,00	
СРЕGS, % зростання	0,42	0,60	0,30	0,30	1,00

Ранги обраних країн

Країна	IFTSP	ΔСА, % ВВП	GDP, % зрост.	EGS, % зрост.	Країна	IFTSP	ΔСА, % ВВП	GDP, % зрост.	EGS, % зрост.
Ірландія	1	1	24	6	Японія	47	46	47	59
Швейцарія	3	80	48	26	Іспанія	49	63	95	89
Аргентина	7	14	93	60	Нігерія	51,5	37	34	4
Пакистан	11	4	13	13	Італія	54,5	32	91	82
Індонезія	15,5	16	14	50	Канада	56	39	71	68
Індія	18	22	89	52	Іран	59	66	43	1
Бразилія	19	5	54	9	Німеччина	60	59,5	56	63
США	24,5	38	33	67	Туреччина	61	87	42	81
Китай	27	28	6	8	Південна Африка	63	17	75	57
Нідерланди	32	74	49	45	Мексика	64	13	81	47
Франція	34	58	85	78	Польща	65,5	7	25	31
Україна	37	3	73	19	Росія	69	77	31	39
Австралія	39	21	32	44	Республіка Корея	78	43	16	32
Велика Британія	40	11	86	75	Саудівська Аравія	83	93	50	51
Єгипет	43	27	2	10	Лівія	99	99	99	97

Методика моделювання експортної вразливості галузей

- Регресійно-кореляційний аналіз даних за минулі роки по двосторонній торгівлі Україна-ЄС
- Загальний вигляд секторальних моделей для товарного експорту:
 - $$\text{Exp}_{\text{EUUA}} = b_0 + b_1 \text{GDP}_{\text{UA}} + b_2 \text{GDP}_{\text{EU}} + b_3 \text{RER}$$
-
- Одиниця виміру – відсотки зростання, тому регресійні коефіцієнти = коефіцієнти еластичності
- Оцінка стійкості за допомогою зважування спостережень за роками
- Додатково ураховані припущення щодо зміни уподобань споживачів в умовах карантину і пандемії – специфіки сучасної кризи
- Пост-фактум верифікація

Динаміка курсу гривні

- Реальна ревальвація гривні відносно євро у березні – серпні 2020 р. 18.1% (розраховано за даними: National Bank of Ukraine (2020) and European Central Bank (2020)).
- Можливі фактори:

Фактори (-)	Фактори (+):
<ul style="list-style-type: none">• Експорт металів ↓• Скорочення виробництва• Повернення сезонних мігрантів...	<ul style="list-style-type: none">• Імпорт палива ↓• Стійкість експорту продуктів харчування• Зовнішнє фінансування• Торговельний дефіцит за послугами: подорожі ↓• Витрачання валютних заощаджень в умовах локдауну• Майже відсутнє зростання зовнішнього боргу

Результати моделювання експорту ЄС до України

- Всі експортні галузі вразливі до скорочення попиту в Україні в умовах карантину:
 - Паливо і моторний транспорт – найбільше (еластичність 1.7 і 1.6)
 - Для більшості інших галузей еластичність експорту ЄС за ВВП України близька до 1
 - Додатково припущення про стійкість експорту продукції для медичних цілей (незважаючи на еластичність 1) і можливо ІТ-обладнання (1.1)
 - Менш вразливий у минулому експорт напоїв і тютюнових виробів (0.8), сільськогосподарської сировини (0.7), продукції металургії (0.7) одягу (0.6), але припущення щодо вразливості експорту продукції металургії і одягу
- Тільки частина експортних галузей залежать від динаміки реального курсу гривні:
 - Так. Цінова конкуренція: хімічна продукція, телекомунікаційне і звукозаписувальне обладнання; для деяких інших галузей тільки в окремих моделях (метал, меблі, машини і транспортне обладнання)
 - Ні. Конкуренція якості: напої, паливо, одяг
- Негативний вплив скорочення ВВП ЄС: напої і тютюнові вироби (для інших галузей важко встановити через кореляцію між ВВП України і ЄС) + новий ефект локдауну

Post-factum verification

- State Statistics Service of Ukraine (2020): в 1-2 кварталах 2020:
 - Україна імпортувала товарів на суму \$10.3 і послуг на \$1.25 млрд з ЄС
 - Скорочення на 12.5% і 24%
 - Найбільше скоротився імпорт з ЄС серед послуг: транспорт (-34%), повітряний транспорт (-58%), подорожі (-66%,)
 - Зростання імпорту телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг на 8%
- Eurostat (2020):
 - Експорт товарів ЄС в Україну більш стійкий ніж до решти світу: в березні – червні 2020 р. – скорочення на 12% (на 17% в решту світу)
 - ЄС збільшив 5-місячний торговельний баланс за товарами з €2.1 до €2.6 млрд

Зростання експорту ЄС в березні-червні 2020, %

Товари	В Україну	За межі ЄС-27
Всі	-12	-17
Продукти харчування, напої, тютюнові вироби	25	1
- Продукти харчування і живі тварини	23	6
- Напої і тютюнові вироби	33	-14
Сировина	-9	-13
- Сировина крім палива	-10	-17
- Мінеральні палива, мастила...	-36	-50
- - Нафта, нафтопродукти...	-37	-62
- Тваринні та рослинні жири і олії...	0	16
Продукція переробної промисловості	-13	-17
- Хімічна продукція...	-6	3
- Інша	-13	-21
- - Машини і транспортне обладнання	-18	-24

- Примітка: у порівнянні з аналогічним періодом 2019 р.
- Джерело: розрахунки автора за даними Eurostat (2020).

Результати моделювання експорту України до ЄС

- Вплив скорочення попиту в ЄС:
 - Експорт металів (еластичність 2.0), хімічна продукція (2.4), паливо (2.6), меблі (1.5) і одяг (0.9) може бути найбільшим
 - Найбільш стійкий експорт: продукти харчування, товари медичного призначення, сільськогосподарська сировина, насіння і олія з олійних культур
 - Припущення щодо стійкості ІТ-обладнання, напоїв і тютюну і вразливості експорту машин і обладнання незалежно від попередніх емпіричних результатів
- Жодна галузь не залежала від реального курсу гривні до євро – в частині експорту саме до ЄС: (цінова конкурентоспроможність):
 - Девальвація гривні не є ефективним заходом для стимулювання експорту в ЄС, але може скоротити імпорт з ЄС
 - Можливе пояснення: українські експортери вже займають дешевий сегмент на ринку ЄС
 - Конкурентна стратегія за рахунок підвищення якості, зокрема і в межах посилення відповідності регламентам і стандартам ЄС (імплементация Угоди про асоціацію)
- Порушення пропозиції праці в умовах карантину
- Зворотній вплив основних експортних товарів на ВВП?

Зростання експорту України до ЄС в 1-й половині 2020 р.

Товари	Зростання, %
Всі товари	-7
Тварини і продукція тваринного походження	-27
Продукція рослинництва	-28
Рослинні олії	30
Продукти харчування	-8
-напої	67
-руди...	-40
-паливо, нафтопродукти	-29
Хімічна продукція...	-6
-фармацевтична продукція	-7
Пластмаса	-7
Деревина і вироби з неї	-14
Продукція текстильної промисловості	-20

- Примітка: у порівнянні з аналогічним періодом 2019 р.
- Джерело: State Statistics Service of Ukraine (2020).

Зростання експорту України до ЄС в 1-й половині 2020 р.

Товари / послуги	Growth, %
Продукція металургічної промисловості	-19
Машини і електричне обладнання	-17
Транспортні засоби	12
- меблі	-8
Всі послуги	-17
Транспорт	-21
Подорожі	-39
Інформаційно-телекомунікаційні послуги	37
Бізнес-послуги	-4

- *Примітка:* у порівнянні з аналогічним періодом 2019 р.
- *Джерело:* State Statistics Service of Ukraine (2020).

Галузеві тренди в експорті України

Категорія / період	Товари: зростання у січні-серпні 2020, %	Послуги : зростання у січні-вересні 2020, %
Експорт	-6,6	-12
Імпорт	-14,6	-26,5
Експорт вразливий	Мінеральні палива, нафта і продукти її перегонки (-38) Недорогоцінні метали та вироби з них (-18) Текстильні матеріали та текстильні вироби (-13) Живі тварини та продукти тваринного походження (-12) Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби (-12)	Транспортні послуги (-22) , Повітряний транспорт (-45) Переробка матеріальних ресурсів (-20) Подорожі (-18)
Експорт стабільний	Жири та олії тваринного або рослинного походження (+20) Продукція хімічної промисловості (+7) Фармацевтична продукція (+10) Готові харчові продукти (0) Руди, шлак і зола (0) Меблі (-2,5)	Телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги (+15) Професійні та консалтингові послуги (+1)

Виклики COVID-19 і політика ЄС

Комунікація Європейської Комісії: Coordinated economic response to the COVID-19 Outbreak

- Європейська Комісія організувала процедуру закупівлі індивідуальних засобів захисту, ініціювала процедуру прискореної спільної закупівлі
- Створена керівна група для моніторингу потенційної нестачі медикаментів
- Для протидії безробіттю задіяні структури фонди ЄС, зокрема Європейський соціальний фонд
- Гарантії і сприяння фінансуванню постраждалому переважно малому і середньому бізнесу по лінії ЄІБ/ЄІФ

Виклики COVID-19 і політика ЄС

- Ініціатива [Coronavirus Response Investment Initiative](#): спрямувати €37 млрд з політики згуртованості на боротьбу з епідемією коронавірусу:
 - Підтримка системи охорони здоров'я (медичне обладнання і ліки, тестування, попередження хвороби, електронну медицину, захисні засоби, доступність медицини для вразливих груп, обладнання робочого простору)
 - Підтримка ліквідності найбільш постраждалого від епідемії бізнесу
 - Тимчасова підтримка національних схем підтримки часткової зайнятості, перепідготовки кадрів
- Послаблення правил ЄС щодо балансування державного бюджету країн на величину цільових витрат, пов'язаних з протидією епідемії коронавірусу та подолання її наслідків по трьох вищевказаних напрямках

Виклики COVID-19 і політика ЄС

- Односторонні обмеження на вільний рух необхідних матеріалів для систем охорони здоров'я створюють суттєві бар'єри щодо боротьби із пандемією
- Формально такі односторонні обмежувальні заходи дозволені Угодою про функціонування ЄС з міркувань охорони здоров'я людей, але мають бути обгрунтованими, пропорціональними і повідомлятися Європейській Комісії
- Проста заборона експорту не може вважатися пропорційним заходом
- Натомість краще здійснювати перенаправлення необхідних товарів для протидії епідемії в місця, де вони найбільш потрібні, як всередині країни-члена, так і в інші країни-члени
- Регулювання цін також можливе для протидії раптовому зростанню цін на необхідні товари, якщо це здійснюється на недискримінаційній основі щодо громадянства або розміщення підприємства

Виклики COVID-19 і політика ЄС

COVID-19. Guidelines for border management measures to protect health and ensure the availability of goods and essential services

- Допуск країнами-членами своїх громадян і резидентів, сприяти транзиту інших громадян і резидентів ЄС, що повертаються додому
- Методи контролю не повинні підривати канали поставок товарів для недопущення їх дефіциту на ринку
- Забезпечити можливість переміщення професіоналів, задіяних в транспортуванні товарів і послуг, сприяння їх безпечному переміщенню
- Обмеження щодо транспорту мають бути обгрунтованими і повідомлятися Європейській Комісії
- На зовнішніх кордонах ЄС:
 - скрінінг і оцінка ризику зараження осіб, що прибувають з країн, охоплених епідемією (при від'їзді і при прибутті)
 - ізоляція осіб з підозрою на зараження коронавірусом
 - можливість недопуску на територію ЄС осіб з третіх країн, якщо вони несуть ризик зараження
- Можливість запровадження тимчасового прикордонного контролю на внутрішніх кордонах ЄС

Виклики COVID-19 і політика ЄС

- Фінансова допомога по лінії ЄІБ (приватному сектору € 200 млрд) та ЄМС (урядам € 240 млрд)
- Всього на національному і наднаціональному рівні в ЄС мобілізується фінансування 3,4 трлн дол. для цілей подолання кризи через пандемію
- Тимчасові правила для державної допомоги
- Наукові дослідження, програма Горизонт 2020 – з неї на дослідження для подолання епідемії (вакцинація, лікування) виділено 660 млн євро
- ЄЦБ – купівля цінних паперів (Pandemic Emergency Purchase Programme / Пандемічна програма надзвичайних закупівель) (120+1350 млрд євро)

Виклики COVID-19 і політика ЄС

- Пакет відновлення економіки 1,8 трлн євро (бюджет ЄС Multiannual Financial Framework 2021-2027 + тимчасовий інструмент NextGenerationEU 750 млрд)
- NextGenerationEU:
 - фінансування за рахунок Європейських суверенних облігацій
 - переважно Recovery and Resilience Facility (позики і гранти на реформи в країнах-членах, у т.ч. на екологізацію і діджиталізацію) €672.5 млрд
 - REACT-EU – інструмент для підтримки європейських соціальних та інвестиційних фондів €47.5 млрд (Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд, Європейський фонд для допомоги на найбільш знедолених
 - інші програми

Виклики COVID-19 і політика ЄС

- SURE – Temporary Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency - програма фінансування (позики) країн для їх витрат для підтримки зайнятості – до 100 млрд євро, комісія емітує соціальні облігації, щоб мобілізувати кошти
- Зелений коридор для руху товарів
- Протидія дезінформації
- Моніторинг ПІІ щодо критично важливих активів і технологій

- Допомога поверненню громадян ЄС з третіх країн
- Re-open EU (<https://reopen.europa.eu/en>) – огляд епідемічної ситуації по країнах, наявність обмежень (карантин, тестування), мобільні додатки для попередження про контакти з хворими, кольорова класифікація країн і регіонів за ступенем небезпеки
- Керівництво Комісії для захисту сезонних працівників (їх права, здоров'я, безпека)

Виклики COVID-19 і політика ЄС

- Тимчасова загалом заборона на в'їзд іноземців до ЄС (але передбачені винятки)
- Зняття обмежень на необов'язкові поїздки з третіх країн згідно переліку (переглядається періодично)
- Винятки із заборони на в'їзд з третіх країн:
 - Громадяни ЄС і 5 країн Європи + члени сімей
 - Резиденти ЄС - громадяни третіх країн, якщо довгострокові візи + члени сімей
 - Медичні працівники...
 - Прикордонні робітники (маятникова міграція)
 - Сезонні робітники у сільському господарстві
 - Робітники транспорту
 - Дипломати, військові, працівники гуманітарних місій.... Для виконання обов'язків
 - Транзитні пасажери
 - Імперативні сімейні причини подорожі (термінова допомога, весілля, дні народження, похорони...)
 - Мореплавці
 - Особи, що потребують міжнародного захисту, притулок
 - З метою навчання
 - Високоваліфіковані працівники за необхідності...

Виклики COVID-19 і політика ЄС

- Вимога попереднього дозволу на експорт медичних товарів
- Спільні закупівлі через Службу цивільного захисту
- Рекомендації для національних органів та бізнесу (нарощування і оптимізація товарів медичного призначення, тестування ...)
- Взаємна допомога країн ЄС (медичною продукцією, репатріація громадян з третіх країн, лікування)
- Участь в ініціативі COVAX для розподілу вакцин серед країн світу
- Вільний доступ до стандартів на медичні товари
- Формування Європейського союзу охорони здоров'я / European Health Union (гармонізація планів реагування, запаси і закупівля обладнання, моніторинг епідеміологічної ситуації, інституційні зміни)

Бібліографія

- Coronavirus Respoonse. European Commission. https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response_en
- Recovery plan for Europe. European Commission. https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en
- Shnyrkov O., Chugaiev O. (2020), Resilience of the EU Exports to Ukraine under the COVID-19 pandemic, *EURINT*, volume 7, pp. 80-100. https://eurint.uaic.ro/proceedings/articles/EURINT2020_SHN.pdf
- Chugaiev O. A. Foreign trade strength of countries under the COVID-19 pandemic // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – Вип. 143. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2020. – С.45-56. – 1,06 д.а. <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/3750/3424>
- Chugaiev O., Mironova M. Dynamics and Challenges of the EU-Ukraine Cooperation: Political, Security and Trade Aspects // Proceedings of the 2nd International Scientific Conference Eastern European Conference of Management and Economics: Environmental Management and Sustainable Economic Development, May 29, 2020 / Ljubljana School of Business, Odesa Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics (Odesa, Ukraine), College of Computer Science and Business Communications EMPIRICA (Bosnia and Herzegovina); editors Lidija Weis, Viktor Koval, Katarina Aškerc. Ljubljana: Ljubljana School of Business, 2020. – P.130-138. https://www.vspv.si/uploads/visoka_sola/datoteke/zbornik_eecme_2020_-_proceeding_of_conference.pdf
- Чугаєв О. А. Оцінка стійкості зовнішньої торгівлі в умовах пандемії // Міжнародні відносини. Серія "Економічні науки". Спеціальний випуск «Ризики в системі сучасних міжнародних економічних відносин: виклики та можливості»: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 26-27 листопада 2020 р.). К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2020. № 23. С.102-104. <file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/4069-14850-1-PB.pdf>